

Žarko Paić

DOBA OLIGARHIJE

Elita moći danas nije više suprotnost masi kao objektu. Ona je novi subjekt mreže isprepletenih interesa transnacionalnih korporacija, nacija-država i drugih društvenih aktera u globalnome poretku. Njezin je *credo* onaj koji odlično utjelovljuje Kevin Spacey u televizijskoj seriji *Kuća od karata (House of Cards)* – apsolutna moć bez krajnjega cilja, bez mesijanstva i apokaliptike, čisto vladanje kao *experimentum mundi* jedne politike samoodržanja na vlasti. Oligarhija nema temelja ni u čemu drugome negoli u demokratskome nihilizmu svijeta. Besramno bogatstvo stečeno makinacijama u legalno postavljenome okviru finansijsko-političke moći određuje njezin društveni položaj „iznimke“. Biti na vrhu ljestvice najbogatijih i najmoćnijih ljudi svijeta neizbježno pretpostavlja samo ono što proizlazi iz biti oligarhijske elite. Što je to drugo negoli održanje na vlasti i stalno uvećanje bogatstva. Problem je u tome što oligarhija nije tek kvarenje demokratskoga poretka vrijednosti s jednakošću kao *credom*. Stvar je još gora. Nejednakost koja se brani interesima kapitalističkoga razvitka korporativno najjačih „grabežljivaca“ na svjetskome tržištu ne može se nikad smiriti na razini podnošljive mjere častohleplja i korupcije. Poput biti kapitalizma, vidljivoga u onome što je Heidegger odredio nastankom i širenjem novovjekovnoga sklopa makinacije (*Machenschaft*) ili u kasnijem razdoblju njegova mišljenja postavom (*Gestell*), a to su pojmovi *računanja, planiranja i konstrukcije*, sve smjera bezmjernome, sve k tome postaje totalnom mobilizacijom, sve napokon ide prema najvećoj mogućoj perverziji vrijednosti. Doba oligarhije predstavlja, borgesovski rečeno, novu dekadentnu epohu *opće povijesti beščašća*.

U predavanjima o biopolitici na College de France u Parizu krajem 1970-ih godina Michel Foucault je na kraju izrekao jednu od najvećih pohvala političkome liberalizmu uopće u 20. stoljeću. Njegova analiza, naravno, nije bila nekritičko oduševljenje ovim ideologijskim projektom slobode u samoj jezgri zapadnjačke moderne civilizacije s kojom je kapitalizam došao do najviših vrhunaca svoje moći. Posve suprotno, Foucault je u suprotstavljanju temeljnih ideja dviju ekonomskih škola, njemačkih *Ordoliberal* ili *Frajburške škole* 1930-1950ih godina te *Čikaške* neoliberalne teorije „racionalnoga izbora“ u alokaciji i distribuciji ljudskoga kapitala (*human capital*) 1970-ih godina, došao do aksiomatike političkoga konsenzusa između ljevice i desnice na kraju 20. stoljeća. Ljevica priziva *New Deal* ili veću ulogu iščezle socijalne države, a desnica *New Management* ili korporativno upravljanje javnim dobrima kao poduzetničkim laboratorijem prema načelima *cost-benefit* analize. Ravnoteža političkih snaga u poretku liberalne demokracije dokazuje da su ideologijske borbe, doduše, i nadalje nužne zbog privida sukobljavanja i tvorbe „neprijatelja“. No, one su tek u funkciji nesmetane vladavine ekonomije globalnoga kapitalizma. Ono što s neoliberalizmom dolazi do zida povijesnoga vremena jest kraj epohalno shvaćene politike, povijesti i čovjeka. Foucault u spomenutim predavanjima o biopolitici neprestano govori o dobu vladavine *homo oeconomicusa*:

„Beckerova definicija – koju, još jednom ponavljam, ne priznaje polovica, a kamoli većina ekonomista – ukazuje, premda je osamljen, na svojevrstan paradoks. U biti *homo oeconomicusa*, takav kakav se pojavljuje u 18. stoljeću, na to ću se vratiti za koji tren, dakle takav *homo oeconomicus* funkcionira kao nedodirljivi element za provedbu moći. *Homo oeconomicus* je onaj koji slijedi svoj interes, a taj se interes spontano kreće prema interesima drugih. *Homo oeconomicus* je sa stajališta teorije vladanja onaj koga ne treba dirati. *Homo oeconomicusa* ostavljamo djelovati. On je pokretalo ili predmet *laissez-faire*. On je u svakom slučaju partner jedne vlade, načelo koje je *laissez-faire*. I sada se, u Beckerovoj definiciji takvoj kakvoj sam vam dao, *homo oeconomicus*, to jest onaj koji prihvaća realnost ili koji sustavno reagira na modifikacije promjenljivih okruženja, taj *homo oeconomicus* pojavljuje kao ovladiv i spreman odgovoriti sustavno na sve sustavne modifikacije koje bi se umjetno provele nad okruženjem. *Homo oeconomicus* je izrazito podložan vladanju. Od

nedodirljivoga partnera *laissez-faire*, *homo oeconomicus* se pojavljuje kao korelat guvermentalnosti koja djeluje na okruženje i sustavno modificira varijable miljea.“¹

Ako se s neoliberalizmom stvara nova „kultura“ specifične racionalnosti subjekta u ekonomskim odnosima kasnoga kapitalizma, a čitav spektar odnosa između tržišta i države poprima karakter ove promjenljive prirode sustava na koji se može utjecati individualnim akcijama, onda je posve razumljivo da se Foucaultu otvorio temeljni problem dekonstrukcije čitave zapadnjačke tradicije „filozofije politike“. Umjesto slobode, jednakosti i pravednosti vezane uz francuski model vladavine u korist posvećenog zajedničkoga dobra (*communauté*), a što od Rousseaua do 20. stoljeća vodi do snažne uloge države u definiranju što jest dobar život u zajednici, nastupa radikalni obrat. On je otpočeo u političkoj ekonomiji 18. stoljeća s fiziokratima. U drugoj polovini 20. stoljeća „materijalistički obrat“ u *Čikaškoj školi* ucrtao je put do nove definicije čovjeka. On se više ne shvaća iz perspektive filozofskih antropologija. Racionalnost znanosti o kretanju ljudskog i neljudskoga kapitala postaje ishodištem za obrat. Sloboda, jednakost i pravednost nisu, dakle, u neoliberalizmu razoreni kao temeljne ideje i načela ponašanja u liberalnim demokracijama Zapada. Naprotiv, radi se o novome pokušaju njihove rekonstrukcije na drukčijim zasadama. Utoliko je Foucault uistinu u pravu kada tvrdi da neoliberalizam nije *revival* stare ideologije slobodnoga tržišta i ljudskih prava. Umjesto toga susrećemo se s promjenom u shvaćanju čovjeka kao praktičnoga bića. Ono što izostaje u povijesnome sklopu republikanizma i političke demokracije od Francuske revolucije do danas jest istinska „novost“ neoliberalističke intervencije u ekonomiju, politiku i kulturu. Sloboda je shvaćena libertarijanski. Jednakost se, pak, odnosi samo na jednakost pred Zakonom i na jednakost uvjeta mogućnosti na tržištu, što je, uostalom, i

---

¹ Michel Foucault, „Rođenje biopolitike“, *Tvrđa*, br. 1-2/2014., str. 7. S francuskoga preveo Mario Kopic

konzervativni liberal Alexis de Tocqueville smatrao odlučnim za američku demokraciju. A pravednost je vezana uz pojam zajednice kao *fairness* političke zajednice. Kulturne razlike, moralna stajališta i religijski svjetonazori po definiciji ne dovode do raspada postulirane univerzalnosti.

Homo oeconomicus, međutim, u svojoj racionalnoj ekstazi privatne inicijative vlada svim područjima društva i države. Drugim riječima, politika vladanja postaje upravljačkom tehnologijom. U njoj se spajaju moć i ideologija, a ne više pitanje o svijesti i svjesnome djelovanju u društvu. Totalna racionalizacija dovodi ekonomiju na vrh piramide. Moderni je svijet otuda hiperracionalni sustav potreba. Regulira se s pomoću ekonomskih znanosti, matematike, informatike i kibernetike. Što Foucault vidi u neoliberalizmu nije, dakle, puka ideologija privatizacije javnoga sektora i delirij tržišne logike. To je ponajprije uvođenje u svijet bez solidarnosti, bez nadzornog tutorstva države kao Oca/Zakona. Nedostaje i izostaje ono što je u povijesnome sklopu Francuske revolucije ili zakona modernosti uvijek na zadnjem mjestu, ali bez čega nema ni slobode, ni jednakosti, niti pravednosti. Solidarnost između ljudi kao društvenih uloga i figuracija životnih stilova nepovratno je iščezla. Kada se čovjek kao *homo oeconomicus* popeo na prijestolje jednog novoga načina vladanja i upravljanja životom sve iznova valja stvoriti na drugi način.

Kraj solidarnosti označava kraj društva u klasičnom liberalnome razumijevanju. I to je glavni problem čitave rasprave o usudu svijeta globalnoga kapitalizma. Sve je to najbolje posvjedočila glavna politička zvijezda ovoga obrata u svjetskoj politici 1980-ih godina, britanska premijerka Margaret Thatcher, svojom kontroverznom izjavom: „*There is no such thing as society.*“ Mjesto posredovanja između države (politike) i pojedinca (ekonomije) više ne postoji. Dokinuće tog odnosa koji se

primarno nalazi u sferi društvenosti još od razdoblja fiziokrata i rane političke ekonomije Adama Smitha i Davida Ricarda, upravo se nadomještava racionalnom aksiomatikom novih tehnologija vladanja. One su važne, a ne pitanje svijesti ili manipulacije. Tko ima moć, taj manipulira sviješću. Bez moći nema ideologije. Ona je uvjet mogućnosti vladavine neoliberalizma i nemogućnosti radikalne alternative koja neće biti put u prošlost 20. stoljeća, već dostojna onome što je Foucault priznao i uvidio u radovima Beckera i drugih zastupnika neoliberalizma.

Ali, pravo je ipak pitanje ono koje nas tišti od samoga početka nastanka neoliberalizma. Zašto se nestankom elementarne solidarnosti u procesu uzdizanja korporativnoga kapitalizma na tron globalnoga poretka ujedno događa ono naizgled paradoksalno i aporetično: da, naime, umjesto demokracije vladaju oligarhije a na mjesto jednakosti kao jedne od temeljnih ideja zapadnjačke povijesti politike dolazi znanje/moć u formi kompetencije i stručnosti? Razmjeri su obrata čudovišni. Ne svjedoče li o tome učestale konferencije, okrugli stolovi i predavanja na temu privatizacije i poduzetništva unutar same „autonomne“ oaze starih sveučilišta, poput Cambridgea i Oxforda, primjerice, odakle dolaze ideje o nužnosti da se čak i društveno-humanističke znanosti uključe u taj proces „radosne apokalipse modernoga svijeta“. Sveučilište, dakako, nije imuno na zahtjeve za njegovim reformiranjem ili prilagodbom tzv. realnosti. No, problem je u tome što se u neoliberalnome shvaćanju društva ne radi više o tržištu kao „prirodnoj nužnosti“ reguliranja potreba ljudi. Umjesto zastarjele ideje prirode iz doba novoga vijeka i Newtonove paradigme, susrećemo se danas s idejom socijalnoga konstruktivizma, pa se tržište shvaća „kulturalnim“ značajkama posredovanja i kontingencije. Sve je konstruirano i mobilno, fluidno i fleksibilno, uključujući i nove znanstvene pristupe prirodi kao kaosu i entropiji, a ne

vječnom i postojanome mjestu svete nužnosti. Neoliberalizam, dakle, ne označava odvajanje ekonomije i politike.

David Cameron, britanski premijer, na konferenciji konzervativne stranke u ožujku 2013. godine izjavio je da se Velika Britanija izgrađuje u smjeru „Aspiration Nation“, zemlju u kojoj više neće biti važno poznanstvo s nekim uglednikom ili socijalno i nacionalno podrijetlo, već tko je tko i kamo smjera. Ukratko, nova politika konzervativaca u drugom desetljeću 21. stoljeća iskazuje utopiju ranoga liberalizma poznatog u SAD-u kao „jednakost šansi“. No, za razliku od te ideologijske mantre koju je, kako smo već istakli, Alexis de Tocqueville smatrao ujedno uvjetom mogućnosti istinske demokracije, ali i skrivenom opasnošću svođenja slobode i jednakosti na konzumeristički svjetonazor, sada se sve premješta u moć totalne kontrole samog oslobođenoga pojedinca. Štoviše, neokonzervativni se pojam društva, ako se to još tako uopće može nazvati, određuje iz perspektive uspjeha pojedinaca koji u svojem korporativnome organiziranju nadomještaju socijalnu državu idejom „Aspiration Nation“. Nema nikakve sumnje, radi se o konceptu nove meritokracije, odnosno vladavine manjine kao elite najuspješnijih koji predvode „društvo“ u smjeru ovladavanja svjetskim tržištima. Egalitarizam se kritički dekonstruira na taj način da ga se ideologijski svodi na glavnoga krivca ekonomske zaostalosti u odnosu na druge konkurentne prostore kapitalističkoga investiranja. Meritokracija se pojavljuje ne tek sinonimom za oligarhijsku vladavinu. Ona je njezin praktični rezultat. U ovome pojmu spajaju se ekonomski management i politički marketing. Tri su mu temeljna načela ili idejni pokretači: (1) ekonomski rast; (2) kapitalistička konkurencija; (3) jednakost šansi. Svo troje se uklapa u neoliberalni model upravljanja svijetom kao

sjedinenjem logike tržišta i logike političkoga odlučivanja (marketizacija=meritokracija).²

Vratimo li se pitanju zašto „racionalni izbor“ u doba neoliberalizma postaje najgori oblik iracionalnosti, tada je jedan od odgovora već sadržan u samoj biti globalnoga kapitalizma. Vidimo da je ovaj pridjev „globalnosti“ rezultat obrata: suvremeni kapitalizam zasnovan na nematerijalnome radu jest financijski ili spekulativan, a ne industrijski i usmjeren na proizvodnju objekata/stvari. To, naravno, ne znači da proizvodnja nije nadišla sve povijesne epohe. Problem je, međutim, u tome što obrat iz proizvodnje-industrije u financijsko-spekulativno područje transakcija na tržištima dionica počiva na ekonomiji „javnoga duga“ u koji su poput muhe u paukovoju mreži upletene sve tzv. zemlje u razvitku. Kapitalizam se u spekulativnome stadiju vlastita razvitka „nužno“ ponaša poput aksiomatskoga stroja razaranja unutarnje i izvanjske okoline. Razlog je u tome što se ne može smiriti nikakvim tlapnjama o „održivome razvitku“ i ekološkim vatrogasnim mjerama očuvanja oaza prirode od pustošenja. Svi su pozivi za obratom poput katehizma za obzirne bludnice, bez ikakvoga pokrića i bez smisla. Deleuze i Guattari jasno izvode ono što se čini temeljnim paradoksom baš ovoga „ovdje“ i „sada“ kapitalizma zasnovanog na neoliberalnoj ideji „racionalnoga izbora“. Oni kažu da je sve u kapitalizmu racionalno osim kapitalizma samoga.³ Ludilo je sistematsko, a um nije nevin u ludnici. Prema tome, ono što se zbiva kada iz stadija industrijskoga razvitka ulazimo u doba financijskog ili spekulativnoga kapitalizma jest neizbježna posljedica razaranja društvenih odnosa povjerenja i minimalnoga

---

² Vidi o tome: Jo Littler, „Meritocracy as Plutocracy: The Marketising of 'Equality' under Neoliberalism“, *New Formations*, br. 80-81/2013., str. 52-72.

³ Gilles Deleuze i Felix Guattari, „Capitalism: A Very Special Delirium“, u: S. Lothinger (ur.), *Chaosophy*, Autonomedia/Semiotexte, New York, 1995., str. 36.

konsenzusa o nevaranju ili poštenju u ovoj igri između banaka, država i transnacionalnih korporacija.

Najznačajniji fenomen oligarhijske vladavine u kojoj ekonomija određuje granice politici i kulturi jest prelazak kapitalizma u stanje koje Bernard Stiegler naziva „mafijizacijom“.⁴ Kumovi i rođaci nisu više u podzemlju. Oni su umreženi u strukture moći. Nalaze se u institucijama financijskih i političkih elita. Odlučuju o „javnome dugu“ država pred bankrotom, o siromaštvu bez granica, o životu i smrti u doba jedne neljudske kontrole samoga života. Mafijaštvo se ne događa negdje drugdje. Nije to više sicilijanski sindrom, nezaboravno prikazan u filmovima Francisa Forda Copolle *Kum I-III*. Umjesto toga, mafijizacija preuzima način funkcioniranja oligarhije danas jer sama ekonomija zahtijeva da u „iracionalnoj racionalnosti“ višak vrijednosti mora biti razmješten iz rada u ne-rad, iz prirode u kulturu, iz industrije u financije. Spekulativni realizam neoliberalnoga kapitalizma događa se posvuda gdje niču arhitektonski blizanci i tornjevi, ta urbana čudovišta jedne korporativne arhitekture koja stremi u nedogledne visine ne zato što više nema prostora horizontalnoga proširenja, nego zato što je moć uvijek pitanje vertikalne hijerarhije, pa bila ona stvarnom ili simboličkom.

To je ono što dovodi do kontingentne veze između neoliberalizma, oligarhije i mafije. Politika kao korporativno poduzetništvo u službi moći transnacionalnih korporacija ujedno razara bit demokracije i učvršćuje vladavinu korporativnih elita. Pojam se jednakosti slama pred zahtjevima slobode. Problem s određenjem razlike između izvornoga shvaćanja oligarhije u Platona i Aristotela s našom epohom jest u tome što u Grka taj pojam predstavlja negaciju političke dimenzije slobode i jednakosti. Zato su oligarsi koji su sudili Sokratu za kvarenje mladeži i urotu protiv

---

⁴ Peter Lemmens: „This system does not produce pleasure anymore“ – An interview with Bernard Stiegler, *Krisis: Journal for contemporary Philosophy*, br.1/2011., str. 39. www.krisis.eu

političkoga poretka u Ateni njegova doba u bitnome samo legalni uzurpatori demokratske vladavine. Suvremena oligarhija ima dodatnu vrijednost u tome što je rezultat neoliberalne (kontra)revolucije. Sprega politike i ekonomije odnosi se na već uočeni prijelaz iz logike industrijskoga rada u nematerijalan rad, odnosno iz logike industrijskoga kapitalizma u kognitivno-informacijski ili spekulativno-financijski. To je bit transformacije u društvenim odnosima. Iz toga proizlazi da se nova klasa proizvodi kao tehnokratska elita u sustavu visokog obrazovanja i kao legitimna moć uspostave načela ekonomskog rasta, privatizacije javnoga ili zajedničkoga dobra, slobode tržišta i društvene mobilnosti kapitala i rada. Drugim riječima, promjena se ne odnosi samo na subjekte/aktere ekonomije neoliberalnoga kapitalizma, već i na političke pokretače tzv. strukturnih reformi. Ta je mantra današnje svjetske ekonomije zapravo velika politička floskula. Iza toga se krije uspostava totalne mobilizacije svih resursa u cilju ostvarenja programa neoliberalne (kontra)revolucije. Reformirati javni sektor znači dugoročno ga upropastiti preobrazbom u korporativni sektor usluga poput telekomunikacija i energetike, kao što pokazuju primjeri u tranzicijskim zemljama istočne Europe. Transnacionalne korporacije u tom sektoru ubiru najveće dividende uz povećanje cijena svojih usluga. Država se pritom pojavljuje u funkciji „suverenoga“ sluge drugoga gospodara. Kolonijalizam, naravno, nije više baš toliko okrutan kao u 19. stoljeću. Ali je stoga u svojoj novoj formi postao kulturalno-političkom formom vladavine. Kada mafija više nije u podzemlju, sve postaje pervertirano i paradoksalno, pa i to da se demokratska politika u doba oligarhije svodi na management i marketing a ne na događaj politike istine kao slobode i jednakosti u javnoj raspravi. Korupcija kao „nužnost“ funkcioniranja politike u plutokratskim poretcima ne odnosi se samo na kolonizirane države u imperijalnemu poretku vladavine. Naprotiv, riba smrdi od glave. Razlika je samo u tome što je

korupcija u središtu carstva legalizirana poput prostitucije, a na rubovima ima okus divljine i amoralnoga ponašanja vlada i pojedinaca.

Bernard Stiegler u knjizi *Za novu kritiku političke ekonomije* predlaže da se umjesto klasno-političke odrednice buržoazije ili kapitalističke klase s paradigmom rada i industrije uvede nov pojam za neoliberalnu vladavinu globalnim poretkom. Budući da, prema njemu, politička ekonomija više nema svoj predmet niti učinak kao u 19. stoljeću, jer se rad i višak vrijednosti razmještaju u sfere „proletarizacije i pauperizacije“ nematerijalnoga sektora proizvodnje-potrošnje, potrebno je zaokrenuti u smjeru „nove kritike političke ekonomije“. Ponajprije, proleterizacija je gubitak moći u sustavu apstraktne logike djelovanja ekonomije te pokoravanje nadzornom modelu društva, dok je pauperizacija osiromašenje u apsolutnom i relativnome razmjeru. Buržoazija ili kapitalistička klasa nadomještaju se *mafijom*. Za Stieglera je pojam mafije mnogo složeniji. Mogli bismo kazati da u sebi obuhvaća shvaćanje nove elite (bez) znanja, moć tehnokratskog upravljanja te kulturu poduzetničkoga barbarstva. Sve to proizlazi otuda što mafiji kao „novoj buržoaziji“ više nisu važni oblici estetskoga ukusa visoke kulture modernizma, već samo zabava i luksuz u društvu spektakla. Ova „nova buržoazija“ nastala je u dvostrukome procesu ekonomsko-političke transindividuacije: neoliberalnom (kontra)revolucijom na Zapadu 1980-ih godina te raspadom komunizma u istočnoj Europi i svijetu. Nije stoga začudno da ruski oligarsi – trgovci naftom, plinom i oružjem – u sprezi s autokratskim poretkom vladavine, gdje državna korporacija poput GAZPROM-a postaje ubojito oružje Putinovih ucjena u geopolitičkoj igri s Europom oko plinske transverzale, imaju značajke upravo te prokazane riječi za bezobzirni kriminal. „Mafija“ u epohi neoliberalnoga kapitalizma, kako ju Stiegler analizira, predstavlja nešto na rubu i onkraj vjere u modernost i zakona kao pravno-ideologijskoga oslonca moći.

Politika više nije mogućom bez udjela „mafije“ i njezina blagoslova kao prostora izbornog marketinga stranaka, medijske tvorbe događaja i kulture „demokratskoga dijaloga“. Zakoni o sprečavanju sukoba interesa postaju lakrdijom, jer se vlasništvo nad nekretninama i pokretninama kao i vlasništvo u dioničkome udjelu bez posebnih poteškoća prebacuju na treće osobe. Porezni se sustav čak i u doba socijalističkih vlada u Europi, primjerice, ako je riječ o politici progresivnih stopa koje bi trebale ići u prilog pravednije raspodjele BDP-a na srednje i niže klase, elegantno uklapa u neoliberalni program samo s drugim predznakom. Foucault je to pokazao u analizama ekonomskih mjera njemačkih *Ordoliberal* i njima suprotstavljene *Čikaške škole*. Dok je još pojam buržoazije osim ekonomske vladavine i političke moći vladajuće klase ranoga kapitalizma imao i ono što je Baudelaire smatrao jezgrom estetske modernosti, naime kult novoga u umjetnostima i iz njih shvaćenog dekadentnoga stila života, današnja se situacija može opisati padom vrijednosti srozane do bahatosti i praznine praznoglavih celebrity-figura u medijskoj pomami za uzdizanjem banalnosti na tron uzvišenosti. Rezultat je „normalizacija“ mafije kao populističkih figura iz svijeta života. Oni, doduše, upravljaju svjetskom ekonomijom i odlučuju o sudbinama političkih elita. Ali to čine u skladu s predstavom o moralno neutralnoj masovnoj kulturi.⁵

Jedan od glavnih pokazatelja stupnja korupcije u modernim demokratskim poretcima nije tek vulgarno podmićivanje predsjednika vlada i stranaka već u samome trenutku izborne utrke s pomoću raznih sumnjivih donacija koje dolaze iz zaklada i sponzorstva transnacionalnih korporacija. Problem s korupcijom nalazi se u središtu funkcioniranja ekonomije nacija-država i njihova pravnoga sustava ograničene suverenosti. Riječ je o nemogućnosti kontrole, primjerice institucije

---

⁵ Bernard Stiegler, *For a New Critique of Political Economy*, Polity Press, Cambridge, 2010., str. 60-66.

Federalnih rezervi u SAD-u, a na naddržavnoj razini potpune nemoći u kontroli transakcija MMF-a, Svjetske banke i novoga izuma neoliberalne svjetske politike – agencija za ispitivanje vjerodostojnosti mjera ekonomske politike država u novom svjetskome poretku, koje „neovisno“ procjenjuju stanje javnoga duga i kreditnu sposobnost potencijalnoga dužnika (*Standard & Poor's*, primjerice). Uz, dakako, nastanak banaka koje kreditiraju korumpirane države tako da iz njih „isisavaju“ kapital i na financijskome tržištu dovode te države u dužničko ropstvo, pred bankrot i potpuni raspad društvenoga sustava socijalne sigurnosti, mirovinskoga sustava i zdravstva poput „zloglasne“ *Goldman Sachs group.inc.*⁶

Čitav se problem neoliberalizma danas pokazuje u tome što ne postoji više mogućnost ostvarenja slobode, jednakosti i pravednosti bez onoga što se nekoć nazivalo „bratstvo“ ili „prijateljstvo“, a danas „solidarnost“ između jednakih. Tijekom moderne povijesti sukoba između kapitalizma i demokracije (ekonomije i politike) pojam se solidarnosti pokušavao misliti kao komunikativna racionalnost aktera unutar građanskoga društva ili kao odnos između jednakih unutar strukturne podijeljenosti društva na klase i slojeve. Solidarnost je, dakle, bila nešto pripadno etičkome imperativu, ali bez pravne snage djelovanja. Taj „kao da“ apel za univerzalnošću slobode, jednakosti i pravednosti nemoguće je provesti bez: (1) radikalne promjene ekonomskih uvjeta funkcioniranja kapitalizma kao vladajućega modela društvene razdiobe bogatstva; (2) političke transformacije društva iz stanja elitarne ili predstavničke demokracije u participativnu ili deliberativnu; (3) kulturalne subverzije pojma političkoga iz područja onoga što Ranciere naziva „policijom“ u

---

⁶ Vidi o tome: David Harvey, „Neoliberalism as Creative Destruction“, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 2007., str. 41-43.
<http://ann.sagepub.com/cgi/content/abstract/610/1/21>

demokratski poredak estetski shvaćene politike kao zajedništva u nadolazećem stanju jednakosti.⁷

U svakodnevnome žargonu pojam se „mafije“ koristi za nemogućnost ostvarenja jednakosti i pravednosti u osiguranju opstanka javnog ili zajedničkoga dobra (*communauté*). Nestanak vrijednosti povjerenja u demokratske institucije države zbog rastuće pojave korupcije sudstva, policije, vojske, crkve, sveučilišta dovodi do toga da se čini kako raspad moralno-političkoga konsenzusa stvara ozračje za mafijašku protu-politiku organiziranoga kriminala i zločina. Mafija nije otuda „država u državi“, već tihi partner u dualnoj ekonomiji i politici oligarhijskoga upravljanja svijetom. Primjeri su brojni, od ruske mafije i sprege s oligarsima do potencijalno najveće mafije u nadolazećem razdoblju 21. stoljeća. To je kineska s kojom dolaze na vidjelo svi paradoksi i aporije globalnoga kapitalizma. Razlog leži u tome što se njezini izvori ne nalaze samo u neoliberalnoj ekonomiji koja stvara

U cjelini, dolazak oligarhije u prostor demokratske rasprave uz tamnu sjenu *Drugoga* u neoliberalizmu – mafije – ukazuje da je vladavina političkoga naroda u doba kraja suverenosti nacije-države postala nevjerodostojnom pričom. Umjesto nepostojećeg političkoga naroda, kao što je to slučaj u državama Europske Unije, vladavina oligarhije ima značajke ravnoteže snaga ljevice i desnice u parlamentu i izvan njega, u onome što je još pripadalo području građanskoga društva, ali sve više gubi na spontanosti i stvaralačkome otporu mikropolitčkih subjekata/aktera. U paralelnim društvima, s hegemonijom priznatih političkih građana/državljana i onih koji postoje kao nepriznata imigrantska populacija na rubovima ekonomije i politike kao „ljudi bez dokumenata“ (*stateless people ili sans papiers*), ne vode se kulturalni

---

⁷ Oliver Marchart, „The Second Return of the Political: Democracy and the Syllogism of Equality“, u: Paul Bowman i Richard Stamp (ur.), *Reading Ranciere*, Continuum, London – New York, 2011., str. 129-147.

sukobi samo oko „praznoga središta moći“. Još više se tu lome koplja oko priznanja kolektivnoga identiteta.⁸ Pitanje političke vjerodostojnosti Europske Unije stoga se u nadolazećem razdoblju mora otvoriti kao pitanje o dvije vrste građanstva/državljanstva. Ukoliko Europa ne želi ostati utopijom bez pokrića i survati se u bezdan nacionalizma i šovinizma pitanje političke vjerodostojnosti Europske Unije stoga se u nadolazećem razdoblju mora postaviti kao pitanje o dvije vrste građanstva/državljanstva, To su:

(1) transnacionalno građanstvo/državljanstvo i

(2) politički narod unutar granica postojećih nacionalnih država s težnjom očuvanja njegova kulturnoga identiteta i uzdizanja do još nepostojeće europske kozmopolitske perspektive.⁹

Ako oboje ne postoji u zbilji ili se srozava na puke ideale, tada je paradoksalni cinizam prosvjetiteljskoga projekta Europe u tome da su samo oligarhijske elite transnacionalne i ujedno predstavnici vlastite kulturne tradicije, dok je mafija „univerzalnom“ jer se globalno umrežava brže od sindikata, NGO-sektora i subverzivnih kontrakultura. Nije ovo ništa neočekivano. Logika kapitala u informacijsko doba sastoji se u tome što globalnost-planetarnost u osvajanju tržišta zahtijeva sve kvalitete koje je neoliberalni projekt transformacije ekonomije i politike od početka upisao u vlastiti kôd: kompetitivnost, racionalnost, stručnost, poduzetništvo, ulaganje u „ljudski kapital“, društvena mobilnost. Transnacionalne elite umrežavaju se, dakle, zbog toga što više nije moguće vladati državom i društvom bez suverenosti ako ne postoji izlazak na svjetska tržišta i korporativno upravljanje na temelju preobrazbe politike u management i marketing. Problem je s demokratskim formama vladavine što su ograničene na lokalnost i

---

⁸ Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, Stanford University Press, Stanford-California, 1998.

⁹ Daniele Archibugi (ur.), *Debating Cosmopolitics*, Verso, London-New York, 2003., str. 1-15.

suverenu moć građana unutar teritorijalno fiksne države. Javna se rasprava uvijek vodi u svojem dvorištu, iako su velike mogućnosti komunikacije u digitalno doba. Kibernetička demokracija (online forumi, peticije, interaktivnost sudionika u procesu sudjelovanja u politici) ipak je samo simbolički kapital participacije, ali ne i presudan za obrat stvari.

Budućnost možda ipak ne „pripada kaplarima“, kako je to mislio Franz Werfel. Ali kada se umjesto njih pojave psihopatski strojevi moći jedne elite bez dostojanstva, od budućnosti ne preostaje drugo osim nove povijesti beščašća. Alternativa postoji. Zove se događaj nadolazeće zajednice apsolutne politike jednakosti kao poretka univerzalne slobode i pravednosti. Njoj pripada naše povjerenje i naša borba za ispunjenjem smisla života.

